

АДАПТОВАНА освітня програма чи **МОДИФІКОВАНА** — в чому суть?

Питання адаптації/модифікації освітньої програми для учня з особливими освітніми потребами в школі - питання актуальне і досі багато педагогів ЗЗСО і фахівців потребують роз'яснення.

Незважаючи на те, що впровадження інклюзії в системі освіти країни триває вже не один рік, для багатьох закладів освіти відкриття інклюзивних класів залишається все ще новим, малодослідженим етапом життя їхньої установи, а для педагогів шкіл — професійним викликом щодо вміння налагодження навчальної роботи в інклюзивному класі, зокрема адаптації освітніх програм для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). Саме цьому питанню я приділю увагу, спробуючи коротко донести у зрозумілій і доступній формі основні моменти, які стосуються суті адаптованої навчальної програми (АОП).

Отже, в першу чергу, нам потрібно розмежувати поняття АДАПТОВАНОЇ і МОДИФІКОВАНОЇ навчальних програм. В чому між ними різниця?

Як вже зазначалося у багатьох методичних розробках, посібниках і статтях, адаптація спрямована на зміну подачі матеріалу, характеру навчання без зміни його змісту та рівня складності. А модифікація, відповідно, спрямована на зміну саме змісту навчання, це трансформація характеру подачі матеріалу шляхом зміни змісту або складності навчальних завдань.

Що це значить на практиці?

Частіше учні з ООП в інклюзивному класі потребуватимуть саме адаптованої освітньої програми (АОП), що зазначається у висновках про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини від інклюзивно-ресурсного центру. Адже модифікованої освітньої програми (МОП) потребуватимуть **ЛИШЕ** учні наступних категорій ООП:

- це діти з порушеннями інтелектуального розвитку різного ступеня тяжкості;
- деякі діти із складними порушеннями, у яких порушення інтелектуального розвитку поєднуються з дефіцитарним розвитком (порушенням зору, сліпоглухотою, порушенням опорно-рухового апарату) або з розладами аутистичного спектру.

Такі учні з перерахованими категоріями ООП через свої особливості розвитку та функціональні обмеження не зможуть опанувати, у повному обсязі та у той же самий відведений час, знаннями і компетенціями згідно вимог Типової освітньої програми ЗЗСО, як і інші діти їхнього віку, які навчаються в інклюзивному класі, проте які не мають особливих освітніх потреб — а тому, потребують саме МОП та наявності індивідуального навчального плану.

В усіх інших випадках категорій ООП (РАС, ЗПР, тяжкі порушення мовлення, дефіцитарний розвиток зі збереженим інтелектом тощо) учень потребуватиме саме адаптованої освітньої програми, а індивідуальний навчальний план може бути не обов'язковим.

У разі адаптації і модифікації освітніх програм ми звертаємось до типових освітніх програм спеціальних закладів загальної середньої освіти, вибір яких

регламентується відповідним наказом МОН України (див. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з ООП у ЗЗСО у 2021-2022 н.р.).

Так от, щоб пояснити просто: у разі адаптації педагогам школи слід орієнтуватися саме на Типову освітню програму закладу загальної середньої освіти, вносячи лише незначні корективи (адаптації) з урахуванням категорії особливих освітніх потреб учня відповідно до Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти. Таке собі відсоткове співвідношення між ними:

- у разі адаптації на 70-90% — це зміст Типової освітньої програми закладу загальної середньої освіти (одразу зазначаю, що відсотки лише умовно орієнтовно визначені, експериментально — це так би мовити таке розуміння, сприймання на даний час), та не більше 30%, а то й 20-10% — це використання частини наробок, змісту з Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти. Тобто ще раз: у разі АДАПТОВАНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ми орієнтуємось саме на Типову освітню програму закладу загальної середньої освіти, саме вона є базою;

- а от у разі МОДИФІКОВАНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ми більше орієнтуємось саме на Типову освітню програму початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти. У такому разі, частина від Типової освітньої програми спеціального ЗЗСО становитиме 40% і більше (приблизне співвідношення і роз'яснення, яке по мірі накопичення інформації і досвіду може змінюватися). І саме вона (Типова програма спеціальних ЗЗСО) виступатиме базою, основою для МОДИФІКОВАНОЇ освітньої програми. В цьому разі, вже її як основну базу підлаштовуємо та узгоджуємо до Типової освітньої програми ЗЗСО, оскільки така дитина з ООП навчатиметься в інклюзивному класі, а тому необхідно узгоджувати загальну спільну тематику для програм (яка має хоча б мінімально перетинатися), час вивчення навчального матеріалу, адже, як пам'ятаємо з викладеного вище, частина учнів з ООП, які мають порушення інтелектуального розвитку, не зможе опанувати у повному обсязі та за відповідний визначений час знаннями і компетенціями згідно вимог Типової освітньої програми ЗЗСО, як і інші діти, що не мають особливих освітніх потреб або порушень інтелектуального розвитку.

Хочу ще раз наголосити, що це дуже спрощене роз'яснення відмінностей між АДАПТОВАНОЮ і МОДИФІКОВАНОЮ освітніми програмами. Проте, навіть воно вже дозволить членам команди психолого-педагогічного супроводу дитини в школі краще розуміти, в якому напрямку рухатися далі для успішної адаптації освітніх програм.

Коли до школи батьки приносять висновок з інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), де у сьомому розділі зазначається рекомендована освітня програма у формі на кшталт таких:

- “Типова освітня програма закладу загальної середньої освіти І ступеня, адаптована відповідно до Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами” ;

або на новий лад

- “Типова освітня програма закладу загальної середньої освіти I ступеня з корекційно-розвитковим складником для дітей з особливими освітніми потребами (зазначається категорія ООП)”

Як діяти педагогам закладу освіти далі?

Кожна змістовна область освіти дітей з ООП має включати два компоненти «академічний» і «життєвої компетенції», що є невід’ємними і взаємодоповнюючими сторонами освітнього процесу (наприклад: мова – знання про мову і мовна практика, математика – знання математики і практика застосування математичних знань). Адаптована освітня програма (АОП) спрямована на подолання труднощів у процесі навчання дітей з ООП за типовими освітніми програмами I-III ступеня і реальними можливостями учнів відповідно до категорії ООП, їхніх сильних та слабких сторін.

Адаптація освітніх програм передбачає зміну характеру представлення навчального матеріалу, не змінюючи зміст навчання: через пристосування освітнього середовища, адаптації навчальних підходів, адаптації навчальних матеріалів тощо. Учень буде повністю включений в освітній потік на всіх освітніх рівнях і засвоюватиме типову освітню програму з урахуванням її ООП (за потреби з використанням спеціального обладнання) і з обов’язковим супроводом корекційної роботи. Учень повністю включений в загальний освітній потік (інклюзія), а строки засвоєння аналогічні навчаємим масової школи. У разі адаптованої навчальної програми індивідуальний навчальний план може бути не потрібен. За інклюзії АОП супроводжується корекційно-розвитковими заняттями (за участі корекційних педагогів, психолога ЗЗСО, реабілітолога), необхідних для компенсації порушень (наприклад: «Соціально-побутове орієнтування», «Просторове орієнтування», «Логопедична ритміка» тощо).

Реалізація адаптованої навчальної програми потребує:

- наявність команди психолого-педагогічного супроводу у ЗЗСО;
- згоду батьків на реалізацію АОП (яка по суті вже наявна у разі заяви щодо інклюзивного навчання дитини та витягу ІРЦ про комплексну оцінку розвитку дитини, та ще підтверджується підписанням батьками індивідуальної програми розвитку дитини);

Основними освітніми компонентами АОП є адаптовані робочі програми з учбових предметів та адаптовані критерії оцінювання досягнень у навчальних областях.

Адаптація – це стратегії, які допомагають дитині з ООП засвоювати ті самі обсяги знань, що і однокласники в інклюзивному класі. Адаптація не передбачає зміни змісту навчання, тобто йдеться про корекцію підходів до навчання дитини: це чіткі інструкції та покрокові алгоритми виконання завдань, виключення неважливих компонентів, зменшення інформативного навантаження (переформулювання правил та інструкцій більш доступними для розуміння й менш «науковими» словами). Адаптація змісту навчального

матеріалу проводиться з урахуванням необхідного і достатнього для освоєння учнем згідно до Типової освітньої програми. Додатково робиться акцент на формування необхідних компетенцій: наприклад, для дитини з порушеннями опорно-рухового апарату посилена увага до формування повноцінної життєвої компетенції, використання отриманих знань в реальних умовах.

Адаптація Типової освітньої програми спрямована на:

- пошук і розроблення способів подання інформації та вивчення предмету дитиною з ООП з урахуванням особливостей її сприймання (візуального, аудіального, кінестетичного), його цілісності і константності, стійкості; орієнтування у просторі (макро і мікро, робочій поверхні, зошиті) і часі тощо);
- використання додаткових засобів і матеріалів (карток, інструкцій, наочних правил тощо). Додаткові схеми або креслення – примітивні за структурою, але легко зрозумілі за суттю. Це можуть бути логопедичні картки, кубики Зайцева, календарі і спеціальні лінійки або таблички. Урахування координатії «око-рука», великої та дрібної моторики тощо;
- розробка і формування способів перевірки засвоєння знань та навичок.

Введення спеціальної і докладної шкали оцінювання потрібне для виявлення та оцінки найменших позитивних зрушень у просуванні учнів в освоєнні освітньої програми. Характеристика очікуваних результатів має подаватися у єдності всіх компонентів навчання. Не слід розглядати результати засвоєння окремих тем або предметів, оскільки навіть їх сума може не відображати загальної динаміки соціального розвитку учня з ООП чи якості його освіти. Частина учнів з ООП можуть мати прогнозовані локальні труднощі в освоєнні окремих тем чи навіть навчальних предметів, але це не має розглядатися як показник їх неуспішності в цілому.

Адаптована освітня програма має враховувати:

- різноманітні особливості мовленнєвого розвитку;
- специфіку формування та реалізації інтелектуальної діяльності;
- проблеми уваги та пам'яті;
- знижену пізнавальну активність;
- порушення в становленні і розвитку всіх компонентів моторної сфери (в тому числі для формування навичок письма, читання);
- обмежене і уповільнене сприймання, зниження швидкості переробки всіх видів інформації;
- прогалини в знаннях про оточуючий світ;
- міжособистісні відносини;
- особливості особистісного розвитку (навички соціальної поведінки і комунікації, самооцінка, працездатність тощо).

Адаптації для дитини з особливими освітніми потребами треба проводити паралельно в кількох напрямках:

- пристосування середовища (пристосування приміщень, розміщення в класі (для зниження відволікання), відповідно до потреб;
- доступність меблів та робочого місця;
- спеціальний з'ємний екран;
- частіші перерви у навчанні: розробити систему додаткових перерв по 2-5 хв. (наприклад, кожні 15 хв. під час уроку, але не більше трьох за один урок) тощо);
- психолого-педагогічні стратегії (зміни в освітньому середовищі: наочний візуальний розклад, зміна способу повідомлення та організації занять;
- зміна темпу занять;
- застосування методу поширення (того, що знає дитина);
- способи організації колективної навчальної діяльності, способи комунікації, способи пред'явлення і виконання завдань;
- організаційна допомога дитині з ООП);
- навчальні матеріали та завдання (матеріали мають містити не лише текстову частину, але і яскраві картинки, фотографії, схеми;
- надавати інформацію в формі, яка задіює в першу чергу найбільш розвинені органи відчуття дитини;
- надавати дитині змогу обирати методику виконання завдання (методику, але не зміст самого завдання!);
- спрощення розміщення тексту на сторінці, а саме: усунення діаграм, малюнків і підписів до них, які можуть відволікати увагу. Однак вилучення ілюстрацій у друкованих матеріалах для деяких учнів може бути недоречним, які спроможні сприймати навчальний матеріал, якщо вчитель вдається до візуальних способів його викладання, до численних малюнків, що доповнюють розповідь;
- особливі підручники і зошити для дітей з дефіцитарним розвитком (зір) та інтелектуальними порушеннями);
- система та критерії оцінювання (наприклад: наочні таблиці та графіки досягнень, які можуть заповнюватися разом з учнем (зірочки, смайлики, наліпки, картинки).

Автор статті: Дмитрій Прасол.

Дякую за увагу!

З любов'ю до дітей, N.L. ❤️